

BOLESŁAW OCIECZEK

OCENA SKUTECZNOŚCI OPERACJI POKOJOWEJ ONZ W BYŁEJ JUGOSŁAWII

GENEZA KONFLIKTU

Przez obszar byłej Jugosławii przebiega linia podziału kulturowego Europy, oddzielająca Wschód od Zachodu i powodująca wstrząsy, które na początku lat dziewięćdziesiątych znów dały znać o sobie. Przez całe stulecia dzisiejsza Słowenia i Chorwacja znajdowały się w zachodniej sferze wpływów, natomiast Serbia i inne rejony wschodnie mają za sobą o wiele bardziej burzliwą historię jarzma imperium osmańskiego.

Kiedy Teodozjusz I w 395 roku podzielił cesarstwo rzymskie na dwie części, dzisiejsza Słowenia, Chorwacja i Bośnia znalazły się w części zachodniej, a we wschodniej między innymi dzisiejsza Macedonia, Czarnogóra i Serbia. Zachód posługiwał się alfabetem łacińskim i należał do Kościoła rzymskokatolickiego, Wschód korzystał z cyrylicy i praktykował prawosławie.

Austriacka monarchia Habsburgów w roku 1712 umacnia swoje panowanie nad Słowenią i Chorwacją, które poprzednio były pod wpływami węgierskimi. W tym czasie Serbia, Bośnia, Czarnogóra i Macedonia rządzone były przez Turków osmańskich. W roku 1878 Serbia uniezależnia się od Turcji i próbuje stworzyć zjednoczone państwo słowiańskie, o czym marzyła od wieków, jednakże monarchia austro-węgierska w ramach porozumienia z Rosją i Niemcami rozciąga swoje panowanie na Bośnię i Hercegowinę i odmawia przyznania tym ziemiom niepodległości. W lipcu 1914 roku bośniacki Serb, wzburzony aneksją Bośni przez Austro-Węgry, zabija w Sarajewie austriackiego księcia Ferdynanda i jego żonę — była to iskra, która zapoczątkowała pierwszą wojnę światową. Powstanie w 1918 roku Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców, zjednoczonego pod berłem serbskiej dynastii Karadjordjević, było zbieżne z dążeniami elit serbskich i części chorwackich, jednakże w krótkim okresie jego istnienia (1918 - 1941), na tle nie w pełni zrealizowanych chorwackich aspiracji do samostanowienia, dochodziło do przewlekłych kryzysów wewnętrznych i narastania napięcia etnicznego. Król Aleksander od 1929 roku zaczyna odgrywać rolę dyktatora, próbuje umocnić jedność kraju i okiełznać nacjonalizm Serbów i Chorwatów poprzez zmianę nazwy kraju na Jugosławię. W roku 1934 ginie z rąk macedońskiego terrorysty.

W warunkach zagrożenia ze strony hitlerowskich Niemiec w 1939 roku Chorwacja uzyskała status samodzielnej jednostki konstytucyjnej (Banowina), wchodzącej w skład Królestwa Jugosławii. W roku 1941 Jugosławię

opanowali Niemcy i Włosi. Król Piotr II udał się na emigrację do Londynu. Na obszarze Chorwacji, Bośni i Hercegowiny utworzono Niezależne Państwo Chorwackie, z nacjonalistą Ante Paveliciem na czele. Współpracowało ono z obu okupantami, chorwacka faszystowska organizacja militarna (Ustasze) dopuściła się szeregu zbrodni, szczególnie na Serbach chorwackich. Serbia znalazła się pod okupacją niemiecką i otrzymała autonomię z własnym rządem, Czarnogóra stała się protektoratem włoskim. Od początku okupacji rozwijał się w Jugosławii najsilniejszy w całej Europie ruch oporu, powstały oddziały partyzantki komunistycznej, dowodzonej przez Josipa Broza Tita, oraz lojalne wobec rządu emigracyjnego oddziały czetników kierowane przez Drażę Mihajlovića. Szybko doszło do bratobójczych walk, z jednej strony występowali Ustasze i kolaboracyjny rząd serbski Nadića, z drugiej oddziały Tito i Mihajlovića, które też walczyły między sobą. W okresie drugiej wojny światowej podsycany przez hitlerowców antagonizm serbsko-chorwacki zaowocował gwałtownym konfliktem etnicznym, który pochłonął więcej ofiar niż konfrontacja z Niemcami. Ocenia się, że w wyniku wojny domowej zginęło ponad 1,5 mln ludzi.

W utworzonej po wojnie Federacyjnej Ludowej Republice Jugosławii (FLRJ) dominował system centralistycznej dyktatury proletariatu z kierowniczą rolą partii komunistycznej na wzór radziecki. W tym autorytarnym państwie, na którego czele stał niekwestionowany przywódca Tito, wszelkie przejawy opozycji politycznej były bezwzględnie tępione. W 1948 roku, po wystąpieniu FLRJ z Międzynarodówki Komunistycznej, dotychczasowy oficjalny kurs został odrzucony, stworzono własną wizję socjalizmu. Aby stłumić rywalizację między Serbami a Chorwatami, Tito, który z pochodzenia był Chorwatem, akceptuje i sprzyja rozprzestrzenianiu się kultu swojej osoby (kult jednostki). Kolejne reformy konstytucyjne w 1953 i 1963 roku doprowadziły do utworzenia Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii (SFRJ) i wprowadzenia na wszystkich szczeblach decyzyjnych państwa instytucji samorządu, reprezentującego wszystkie narodowości. Mechanizm ten nie eliminował ognisk napięcia etnicznego, czego wyrazem były wydarzenia w Kosowie w roku 1968¹ oraz w Chorwacji w 1971 i 1972². Były one powodem kolejnych zmian ustrojowych, idących w kierunku decentralizacji federacji i wzmocnienia władzy republikańskiej. Konstytucja z 1974 roku przewidywała rozszerzenie federacji do ośmiu podmiotów³ oraz podejmowanie ważniejszych decyzji centralnych na zasadzie jednomyślności.

System ten sprawdzał się w praktyce tylko za życia Tity⁴, w warunkach ideowej jedności partii komunistycznej, natomiast po jego śmierci

¹ Exodus Serbów rozpoczął się już w czasach imperium tureckiego, gdy w Kosowie zaczęła się osiedlać muzułmańska ludność albańska. Ponadto wysoki wskaźnik przyrostu naturalnego wśród ludności albańskiej spowodował odwrócenie się proporcji, co doprowadziło do sytuacji, w której zdecydowana mniejszość serbska administrowała większością albańską. Na tym tle często dochodziło do zamieszek.

² W 1971 w Chorwacji usunięto znaczną część członków republikańskiego KC ZKJ, w tym uwieziono gen. Franjo Tudjmana. W odwecie chorwackie bojówki zamordowały ambasadora Federacji Jugosłowiańskiej w Szwecji.

³ Serbia, Chorwacja, Słowenia, Bośnia, Macedonia, Czarnogóra oraz Wojwodina i Kosowo. W Serbii Okręgi Autonomiczne Wojwodina i Kosowo funkcjonowały na prawach republik.

⁴ Stanowisko przewodniczącego prezydium SFRJ było rotacyjne, jednak za życia Tity tylko on stał na czele państwa.

prowadził do paraliżu federacyjnych procesów decyzyjnych i rodził tendencje odśrodkowe. Na tle popieranym przez Chorwatów i Słoweńców dążeń Albańczyków w Kosowie do secesji narastał kryzys wewnętrzny i doszło do eskalacji napięcia. Kryzys dodatkowo pogłębiała stale pogarszająca się sytuacja gospodarcza. Reformy ekonomiczne zapoczątkowane w 1989 roku, ujawniające olbrzymią skalę redystrybucji dochodu narodowego z republik bogatych do biedniejszych, spowodowały gwałtowne narastanie separatyzmu w Słowenii oraz Chorwacji. Na skutek sprzeciwu Serbii reformy te zostały zablokowane.

ISTOTA KONFLIKTU

Najpoważniejszym elementem konfliktu jugosłowiańskiego był antagonizm serbsko-chorwacki, wynikający z nacjonalistycznych programów politycznych. Idea „Wielkiej Serbii” polegała na zjednoczeniu wszystkich ziem Słowian południowych zamieszkałych przez Serbów, (tereny dzisiejszej Bośni, Macedonii, Kosowa, północnej Albanii i Chorwacji) w ramach państwa federacyjnego. Przeciwna opcja – „Wielka Chorwacja”⁵ miała dwa nurty. jugosłowiański oraz ekstremistyczny. Pierwszy był odpowiednikiem serbskiego, drugi traktował wszystkich Słowian południowych jako etnicznych Chorwatów i dążył do utworzenia państwa unitarnego. Zjawisko tego typu określane jest jako międzynarodowy konflikt społeczny⁶, będący najczęściej następstwem zmiany zewnętrznego układu sił. Przedmiotem konfliktu są zarówno wartości obiektywne (zasoby materialne: terytorium, surowce itd.), jak i subiektywne czyli wartości społeczne, kulturowe i religijne, a powodem długotrwałe niezaspokajanie potrzeb społecznych (brak poczucia bezpieczeństwa, uznania i akceptacji, sprawiedliwego dostępu do instytucji społecznych i podziału pracy).

W początkowym okresie międzynarodowy konflikt społeczny ma zwykle obiektywne przyczyny, ale niemożność porozumienia stopniowo zwiększa wzajemną niechęć. Kształtowana w tych warunkach postawa emocjonalna utrudnia negocjowanie rozbieżności, co stopniowo pogłębia dystans i powoduje narastanie poczucia zagrożenia oraz wrogości. W świadomości społecznej kształtuje się negatywny obraz drugiej strony, łączy się z nią wszelkie zło. W tym stadium konflikt staje się zjawiskiem subiektywnym, a przedmiot sporu odchodzi na plan dalszy. Uniemożliwia to osiągnięcie porozumienia, pojawia się skłonność do użycia siły⁷. Eskalacja przemocy i związane z tym pragnienie zemsty powodują mobilizację sił społecznych i angażowanie coraz większych środków. Po przekroczeniu progu przemocy powstrzymanie dalszej eskalacji wymaga rozdzielenia stron. W przeciwnym wypadku dochodzi do wybuchu otwartego konfliktu i konfrontacji zbrojnej. Negatyw-

⁵ *Croatian-Serbian Conflict and War in Yugoslavia*, „Review of International Affairs” z 15 października - 15 listopada 1996, s. 14.

⁶ A. B. Fetherson, O. Ramsbotham, T. Woodhouse, *UNPROFOR: Some Observations from a Conflict Resolution Perspective*, „International Peacekeeping” 1994, nr 2, s. 190.

⁷ Zob. K. Piątek (red.), *Konflikty społeczne w procesie transformacji systemowej*, Toruń 1996, s. 9.

ny i głęboko emocjonalny stereotyp drugiej strony powoduje brutalizację zachowań ukierunkowanych na likwidację przeciwnika (zarówno osób, jak i przedmiotów materialnych), "czyszczenie etniczne" zdobytych terytoriów, a także masowe ucieczki ludności z rejonów opanowanych przez wroga.

Narastanie konfliktu w świadomości społecznej powoduje, że staje się on długotrwałym procesem mającym jawne i ukryte stadia oraz etapy charakteryzujące się narastaniem i spadkiem napięcia. Przejście ze stadium utajonego do jawnego wiąże się z aspiracjami do zmiany istniejącego ładu. Otwarty konflikt, jako agresywna forma argumentacji, obejmuje różnorodne fazy walki oraz negocjacji i kończy się akceptacją nowego ładu, w którym strony widzą dalsze perspektywy współistnienia.

POCZĄTKI ROZPADU JUGOSŁAWII

Załamanie się porządku jałtańskiego, związane z krachem idei imperialnego komunizmu, spowodowało, że zmalała groźba konfrontacji supermocarstw. Pochodną procesu erozji komunizmu w Jugosławii był rozpad partii komunistycznej. W odbywających się w atmosferze powrotu do tradycji narodowych i religijnych, pierwszych po drugiej wojnie światowej wolnych wyborach doszły do głosu w poszczególnych republikach nowe siły polityczne, które w ramach istniejącego porządku konstytucyjnego zaczęły przemawiać własnym głosem. Na tak ukształtowanej scenie dominowały tendencje odśrodkowe, tworzące bazę nowego ładu politycznego. Paraliż decyzyjny struktur federalnych sprzyjał destrukcji państwa federalnego.

W kwietniu 1990 roku pod hasłami: usunięcie "serbskiej nomenklatury" z kluczowych stanowisk, aneksja chorwackiej Bośni⁸, oderwanie się od Jugosławii wybory wygrało ugrupowanie prezydenta Tudjmana – Chorwacka Partia Demokratyczna (HDZ). Na serbskiej scenie politycznej pozycja prezydenta Miloszevicia, jako reprezentanta postkomunistycznej Serbskiej Partii Demokratycznej (SDS), zależała od poparcia silnych ugrupowań nacjonalistycznych, dla których utrata uprzywilejowanej pozycji w państwie była nie do przyjęcia. Jego program sprowadzał się do utrzymania istniejącego stanu posiadania. Grożąc aneksją terenów zamieszkałych przez ludność serbską w Chorwacji oraz Bośni, nie godził się on na rozpad federacji. W lipcu 1990 roku parlament chorwacki wprowadził do konstytucji poprawki ograniczające gwarantowane w ustawach federalnych prawa ludności serbskiej. W odpowiedzi zamieszkujący Krainę Serbowie zorganizowali w sierpniu referendum i na podstawie jego wyników utworzyli własny parlament – Serbską Radę Narodową z siedzibą w Kninie. Na mocy decyzji parlamentu 1 października 1990 roku powstał Serbski Autonomiczny Region Krajny (SARK). W sytuacji narastającego niepokoju, pod pozorem zapewnienia spokojnego przebiegu głosowania, na tereny te

⁸ Zob. szerzej D. Horvatić, *This Is Croatia*, Zagrzeb 1991, s. 11.

wkroczyły paramilitarne bojówki serbskie⁹. W odpowiedzi Chorwaci zmobilizowali rezerwy policji. Wydarzenia te oznaczały pojawienie się kwestii spornej i przejście konfliktu w stadium jawne.

Do powstania konfliktu przyczyniło się ogłoszenie deklaracji parlamentu chorwackiego z 21 lutego 1991 roku o wyższości praw lokalnych nad federacyjnymi. Idące w ślad za tym działania związane z dążeniem do przejścia kontroli nad terenami zamieszkanymi przez większość serbską, zwłaszcza próby zmiany obsady posterunków policji, spowodowały szybką eskalację napięcia i wybuch sporadycznych walk etnicznych. Rozpoczął się etap otwartego konfliktu. 16 maja parlament SARK ogłosił, że region Krainy jest częścią Serbii i obowiązują w nim jej prawa i konstytucja. W tej sytuacji prezydium SFRJ uchwaliło deklarację o użyciu armii federalnej do rozbrojenia chorwackich rezerw policji oraz powołaniu komisji do wyjaśnienia przyczyn zająć. Zamierzenia te były jednak torpedowane przez obie strony, a konfrontacja przeniosła się na forum prezydium, gdzie Serbowie starali się nie dopuścić do rozpoczęcia kadencji przewodniczącego przez Chorwata Stipe Mesicia. W praktyce oznaczało to, że Jugosławia pozbawiona była głowy państwa. W takiej atmosferze odbywało się w Chorwacji, zbojkotowane przez mniejszość serbską, referendum niepodległościowe. Na podstawie jego wyników pod koniec maja parlament ogłosił suwerenność i niepodległość republiki oraz gwarancje autonomii kulturalnej i praw cywilnych dla Serbów oraz pozostałych mniejszości narodowych. Spowodowało to kolejną eskalację konfliktu. Ostatecznie 9 czerwca prezydium SFRJ (pod nieobecność przewodniczącego) upoważniło Jugosłowiańską Armię Ludową (JAL) do zakończenia walk etnicznych w Chorwacji.

ROZPAD JUGOSŁAWII I WYBUCH WOJNY

Po ogłoszeniu 25 czerwca 1991 roku deklaracji niepodległości przez Chorwację i Słowenię oraz przejęciu punktów granicznych przez siły słoweńskie parlament federalny podjął decyzję, o obsadzeniu granic przez JAL. Spotkało się to z gwałtownym oporem nielicznych, lecz dobrze zorganizowanych słoweńskich wojsk obrony terytorialnej. Pod naciskiem Unii Europejskiej¹⁰ 28 czerwca doszło do wstrzymania walk, zawieszenia deklaracji niepodległości na 3 miesiące, wycofania JAL¹¹ do koszar oraz przywrócenia funkcji przewodniczącego SFRJ Stipe Mesiciowi. Walki trwały jednak nadal, gdyż siły słoweńskie próbowały blokować armię federalną w koszarach. Pod wpływem interwencji UE oraz KBWE¹² 8 lipca na wyspie Brioni doszło do podpisania porozumienia między SFRJ, Słowenią

⁹ Ochotnicza formacja paramilitarna Arkana pod dowództwem Zeljko Raznjatovicia, angażująca najbardziej skrajne politycznie elementy.

¹⁰ Interwencja dyplomatyczna ministrów spraw zagranicznych Luksemburga, Włoch i Holandii (Poos, Michelis i van den Broek).

¹¹ Armia federalna do 28 czerwca wykonała zadanie. Zginęło około 100 osób.

¹² W dniach 3 - 4 lipca po raz pierwszy w trybie pilnym zwołano posiedzenie KBWE, które zdecydowało o wsparciu procesu negocjacji politycznych oraz wysłaniu misji do monitorowania zawieszenia broni.

i Chorwacją. Strony zobowiązały się do kontynuowania drogą pokojową procesu przekształcenia Jugosławii w konfederację. Wycofaniu JAL ze Słowenii miała towarzyszyć demobilizacja wojsk obrony terytorialnej¹³. Na mocy mandatu KBWE Unia Europejska zobowiązała się do wysłania misji obserwacyjnej do Chorwacji i Słowenii – European Community Monitoring Mission (ECMM). Skrupulatne wykonanie warunków tego porozumienia przez Słowenię okazało się wystarczające do uzyskania pełnej niepodległości.

Precedensowe wydarzenia w Słowenii narzuciły nową dynamikę konfliktowi w Chorwacji, gdzie szybko doszło do eskalacji walk¹⁴, a kolejne wynegocjowane porozumienia o wstrzymaniu ognia nie były przestrzegane. Pod koniec lipca 1991 roku prezydent Tudjman zadeklarował gotowość przyznania SARK uprawnień samorządowych. Propozycja ta pozostała jednak bez echa. Rozmowy pod auspicjami Unii Europejskiej były bojkotowane przez prezydenta Serbii Miloszevicia. Kanclerz RFN Kohl zagroził Serbii sankcjami oraz uznaniem Słowenii i Chorwacji. W tych warunkach 22 sierpnia prezydent Tudjman zażądał wycofania armii federalnej z terytorium republiki i respektowania przez Serbów zawieszenia broni. To jednostronne ultimatum doprowadziło do wybuchu otwartej wojny, w której rozdzielająca dotychczas walczące strony i zdominowana przez Serbów armia federalna wymknęła się spod kontroli rządu i stopniowo zaczęła wspierać logistycznie i taktycznie bojówki serbskie¹⁵. Działania te sprawiały wrażenie zaplanowanej akcji opanowywania i konsolidacji terenów zgodnie z ideą „Wielkiej Serbii”. Utrata przez JAL roli bezstronnego gwaranta utrzymania pokoju oznaczała w praktyce zanik zdolności do powstrzymania rozpadu Jugosławii siłami wewnętrznymi. W tej sytuacji Rada Bezpieczeństwa ONZ¹⁶ wprowadziła całkowite embargo na dostawy uzbrojenia i sprzętu wojskowego do SFRJ. Na przełomie września i października po zastosowaniu przez wojska chorwackie taktyki atakowania armii federalnej w koszarach walki zaostryży się. Strona chorwacka przystąpiła do organizowania w szybkim tempie armii¹⁷.

Rozmowy pod przewodnictwem lorda P. Carringtona, zmierzające do pokojowego przekształcenia Jugosławii w luźną konfederację, natrafiły na zdecydowany opór Serbii. W tych warunkach, w celu ustabilizowania pogarszającej się sytuacji wojskowej, prezydium SFRJ zaproponowało Radzie Bezpieczeństwa ONZ rozmieszczenie sił pokojowych, co miało umożliwić kontynuowanie rokowań pokojowych. 23 listopada w Genewie przywódcy

¹³ Konflikt zbrojny Słowenia-SFRJ miał charakter wyraźnie międzypaństwowy. Brały w nim udział zorganizowane formacje zbrojne pozostające pod kontrolą polityczną rządów, nie mieści się więc w kategorii międzynarodowego konfliktu społecznego.

¹⁴ Agencja Tanjug podała, że od 25 czerwca do początku sierpnia zginęło około 300 osób, natomiast od początku konfliktu Chorwację opuściło ponad 48 tys. Serbów i 31 tys. Chorwatów (na podstawie danych Czerwonego Krzyża).

¹⁵ JAL brała czynny udział w oblężeniu Vukowaru we Wschodniej Sławonii, który padł po 86 dniach walki, tj. 17 listopada 1991.

¹⁶ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 713 z 25 września 1991.

¹⁷ Formowana od kwietnia armia w sierpniu liczyła 4 brygady regularne i 18 rezerwowych, a w październiku około 70 - 80 tys. żołnierzy w 34 brygadach. Po akcji okrażenia JAL Chorwacja odzyskała 200 czołgów, 150 wozów bojowych i 400 dział – zob. N. Erik, *The Croatian Guards Brigades*, „Jane's Intelligence Review” z października 1995, s. 3.

Chorwacji, Serbii i Jugosławii podpisali porozumienie o zawieszeniu broni i zaakceptowali wprowadzenie operacji pokojowej ONZ. Rada Bezpieczeństwa Rezolucją nr 721 z 27 listopada zaaprobowwała rozmieszczenie kontyngentu sił pokojowych zgodnie z planem Vance'a, warunkując jego realizację zaprzestaniem walk. Plan przewidywał wprowadzenie na kontrolowane przez Serbów sporne tereny w Chorwacji sił pokojowych, demilitaryzację bojówek serbskich oraz zapewnienie ciągłości funkcjonowania i nadzorowanie władz lokalnych oraz policji. Rejony odpowiedzialności podzielono na strefy (United Nations Protected Areas – UNPAs), do których wstęp byłby kontrolowany przez wojska ONZ odpowiedzialne za ich demilitaryzację. Na zewnątrz stref rozmieszczono obserwatorów wojskowych z zadaniem monitorowania wycofywania wojsk chorwackich na bezpieczną odległość. Zamierzenia te miały doprowadzić do normalizacji życia na spornych terenach i zachęcenia uchodźców do powrotu.

Ze względu na pogarszającą się sytuację, wynikającą z blokowania przez Serbów idei konferencji, UE zmieniła stanowisko i opowiedziała się za pokojowym rozpadem Jugosławii na niezależne państwa z zachowaniem istniejących granic republikańskich. Wskutek zapowiedzi uznania dyplomatycznego Słowenii i Chorwacji – po przeprowadzeniu referendum niepodległościowego – władze SARK oraz Serbskiego Autonomicznego Regionu Sławonii, Baranji i Zachodniego Sremu ogłosiły utworzenie na kontrolowanych przez siebie terenach niepodległego państwa, tzw. Republiki Serbskiej Krajny (RSK) i zdecydowanie odrzuciły plan rozmieszczenia wojsk ONZ. Zachęcona perspektywą uznania Chorwacja zaczęła się coraz wyraźniej domagać egzekwowania swych suwerennych praw do leżących w jej granicach spornych terenów i mianowania przedstawicieli władz lokalnych oraz policji. W tych warunkach kolejne, negocjowane przez UE porozumienia o wstrzymaniu walk nie były przestrzegane. Faktyczny rozpad Jugosławii po uznaniu przez UE 15 stycznia 1992 roku¹⁸ Słowenii oraz Chorwacji doprowadził do wejścia Bośni oraz Macedonii¹⁹ na drogę do niepodległości. Formuła rozpadu Jugosławii na niezależne państwa narodowe była szczególnie groźna dla wieloetnicznej Bośni.

Uznanie Słowenii i Chorwacji doprowadziło do gwałtownej polaryzacji politycznej i konflikt przeszedł w stadium jawne. Przeprowadzone w lutym 1992 r. referendum niepodległościowe nasiliło jeszcze bardziej tendencje odśrodkowe. Dla społeczności serbskiej nie do przyjęcia było pozostanie w nowym, niezależnym od Serbii państwie, podobnie jak dla Muzułmanów i Chorwatów w zdominowanej przez Serbów federacji. Sytuacja ta szybko doprowadziła do użycia przemocy.

Rozwiązaniem kompromisowym, stanowiącym jednocześnie warunek uznania Bośni była akceptacja tzw. planu Cutilheiro, przewidującego jej podział na trzy jednostki konstytucyjne utworzone z uwzględnieniem kry-

¹⁸ RFN wyłamała się z wcześniejszych ustaleń i ku zaskoczeniu pozostałych krajów UE uznała Słowenię i Chorwację 23 grudnia 1991.

¹⁹ Bośnia proklamowała niepodległość 3 marca 1992, i została uznana przez UE na początku kwietnia. Z Macedonii JAL wycofała się w marcu 1992, co można uznać za początek jej niezależnego bytu. Proces międzynarodowego uznania Macedonii opóźnił się ze względu na sprzeciw Grecji.

teriów narodowych, ekonomicznych i geograficznych, będące luźno skonfederowanymi kantonami. Strony muzułmańska i chorwacka opowiedziały się przy tym za utworzeniem wspólnej federacji, zdolnej do zniwelowania przewagi serbskiej. Po podpisaniu 18 marca 1992 roku porozumienia przez przedstawicieli trzech frakcji Bośnia została uznana 7 kwietnia 1992 roku przez Unię Europejską i Stany Zjednoczone. Ponieważ plan Cutilheiro nie rozstrzygał szczegółowo kwestii wytyczenia granic, szybko doszło do eskalacji walk. W warunkach zarysowującej się groźby podziału Bośni prezydent Izetbegović plan ten odrzucił, co spowodowało wybuch wojny domowej.

WOJNA W BOŚNI

Z punktu widzenia interesów bośniackich rozwiązanie federalne było najlepsze, a Bośnia była tą republiką, w której potrzeba utrzymania federacji jugosłowiańskiej była najsilniejsza. Tam też największa liczba ludności deklarowała swą jugosłowiańską przynależność narodową, nie utożsamiając się z żadnym narodem wchodzącym w skład Jugosławii²⁰. Przekonanie, że stabilizacja wojskowa w Chorwacji powstrzyma narastanie napięcia w Bośni, spotęgowało nacisk UE na strony konfliktu, by wprowadziły plan Vance'a. Ostatecznie do zgody doszło pod koniec lutego 1992 roku, Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję o podjęciu operacji pokojowej²¹. Nadano jej nazwę UNPROFOR²². Proces rozmieszczania sił, rozpoczęty w końcu lutego 1992 roku, trwał do końca czerwca. W tym okresie konfrontacja serbsko-chorwacka przeniosła się do Bośni, gdzie toczyły się zaciekle walki.

Na bazie Serbii i Czarnogóry 27 kwietnia 1992 roku powstała nowa Jugosławia, tj. Federalna Republika Jugosławii (FRJ). JAL otrzymała rozkaz wycofania się z pozostałych republik. Na terenach kontrolowanych przez Serbów w Chorwacji²³ pozostawiła ona olbrzymie ilości uzbrojenia i sprzętu, a także zwarte pododdziały, zasilając w ten sposób "na wyrost" lokalne bojówki serbskie. W tych warunkach przeprowadzenie demilitaryzacji opóźniało się. W wyniku wycofania się JAL z UNPAs powstał problem terenów zamieszkiwanych przez mniejszość serbską, leżących poza wyznaczonymi w porozumieniu granicami UNPAs i nadal kontrolowanych przez Serbów. Domagali się oni ich włączenia do UNPAs, czemu stanowczo sprzeciwiali się Chorwaci. Na tym tle utrzymywała się stale napięta i niestabilna sytuacja na linii styku wojsk.

Pod koniec czerwca 1992 roku, po nałożeniu sankcji ekonomicznych na FRJ²⁴ za wspieranie Serbów w Bośni wojska chorwackie zajęły osiem

²⁰ Skład etniczny mieszkańców Bośni w roku 1991: Serbowie – 1 369 258. Muzułmanie – 1 905 829. Chorwaci – 755 895, Jugosłowianie – 239 945, inni – 93 747. Źródło: R. J. Donia, J. V. A. Fine, *Bośnia and Herzegovina: A Tradition Betrayed*, Londyn 1994, s. 87.

²¹ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 743 z 21 lutego 1992.

²² United Nations Protection Force w Chorwacji liczyły dwanaście batalionów piechoty, łącznie ponad 12 tys. żołnierzy, policjantów i pracowników cywilnych.

²³ A. B. Fetherson, O. Ramsbotham, T. Woodhouse, op. cit., s. 7.

²⁴ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 757 z 30 maja 1992.

wiosek w UNPAs na południe od Knina. W wyniku zdecydowanej interwencji ONZ i po zgodzie Serbów na wycofanie się z terenów leżących poza UNPAs²⁵ wojska chorwackie wycofały się na pozycje wyjściowe sprzed ataku.

Przesilenie czerwcowe wraz z narastającym kryzysem w Bośni wpłynęło na przejściowe ocieplenie stosunków Chorwacja – FRJ. Oba te państwa były zainteresowane podziałem Bośni. Tragiczna sytuacja humanitarna w okrażonym Sarajewie doprowadziła do przejęcia przez UNPROFOR kontroli nad lotniskiem w celu zabezpieczenia dostaw drogą powietrzną. Do końca sierpnia 1992 roku Serbowie kontrolowali około 70% terytorium Bośni, natomiast Chorwaci proklamowali utworzenie w Hercegowinie swojego państwa, tzw. Herceg-Bośni ze stolicą w opanowanym w kilka miesięcy później Mostarze. Doprowadziło to w październiku 1992 roku do przerwania walk w Korytarzu Posawińskim²⁶, wycofania JAL z półwyspu Prevlaka w Chorwacji i zawarcia porozumienia o jego demilitaryzacji²⁷, do wymiany jeńców oraz zgody Serbów na otwarcie drogi Zagrzeb-Belgrad przechodzącej przez UNPAs w Zachodniej Sławonii. Obawy władz RSK, że będą kartą przetargową zrodziły jednak nieufność na linii Knin-Belgrad oraz usztywnienie stanowiska w stosunku do Zagrzebia. W efekcie inicjatywa otwarcia połączenia drogowego Zagrzeb-Belgrad została zablokowana. Po złożeniu broni ciężkiej do składów pod nadzorem UNPROFOR dalsza demilitaryzacja UNPAs została wstrzymana. Z kolei Chorwacja zanegowała plan Vance'a jako inspirowany jeszcze przez władze SFRJ. Po uznaniu niepodległości Chorwacja uważała UNPAs za integralną część swojego terytorium i gotowa była negocjować tylko problem ich reintegracji. Ze swej strony Serbowie zanegowali prawo Chorwacji do tych terenów, twierdząc, że pierwotny plan Vance'a nie przesądzał o ich politycznym statusie i konsekwentnie odmawiali negocjacji na tak zawężonej płaszczyźnie.

W styczniu 1993 roku w ramach Międzynarodowej Konferencji do spraw byłej Jugosławii (ICFY) powstał plan Vance'a-Owena zmierzający do utworzenia luźnej konfederacji 10 nieetnicznych prowincji, po trzy dla każdej ze stron, przy czym Sarajewo miało być miastem otwartym pod zarządem ONZ. Granice prowincji były wyraźnie określone, a podział terytorialny przewidywał 43% obszaru dla Serbów, 29% dla Muzułmanów i 25% dla Chorwatów. Po długich rundach negocjacji plan ten został odrzucony przez prezydenta Izetbegovicia jako zaprzeczenie idei wielonarodowej Bośni. Pod wpływem tragicznej sytuacji ludności muzułmańskiej okrażonej w sześciu enklawach (Sarajewo, Srebrenica, Gorazde, Zepa, Tuzla i Bihać) ONZ ogłosiła je strefami bezpieczeństwa²⁸. W praktyce pomysł ten okazał się mało skuteczny. We wrześniu 1993 roku wojska chorwackie dokonały kolejnego ataku w rejonie miejscowości Medak w Krainie. Zdesperowani

²⁵ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 762 z 30 czerwca 1992, przewidywała powołanie mieszanej komisji z udziałem obserwatorów UE w celu stopniowego przekazywania tych terenów władzom chorwackim.

²⁶ Sity chorwackie wycofały się do enklawy wokół miasta Orasje w północno-wschodniej Bośni na granicy z Chorwacją.

²⁷ Półwysep leży u wejścia do Kotoru, jedyne go portu wojennego FRJ na Adriatyku.

²⁸ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 824 z 6 maja 1993.

i odczuwający już wyraźnie efekty sankcji Serbowie odpowiedzieli intensywnym i trwającym przez kilka dni ostrzałem artyleryjskim miast chorwackich wzdłuż całej linii frontu, z użyciem rakiet operacyjno-taktycznych łącznie. Stawianie na rozstrzygnięcia siłowe oraz brak woli negocjacji pokojowych spotkały się z powszechnym potępieniem.

Kolejny plan pokojowy Unii Europejskiej dla Bośni opracowany w lipcu 1993 roku przez Owena-Stoltenberga proponował rozwiązanie w oparciu o granice zbliżone do sytuacji na froncie. Przewidywał utworzenie trzech luźno skonfederowanych, etnicznych kantonów w stosunku procentowym: 52, 30, 18 odpowiednio dla Serbów, Muzułmanów i Chorwatów. Podobnie jak poprzedni został odrzucony przez prezydenta Izetbegovicia, ośmielonego zwycięstwami sił muzułmańskich, które zajmowały, kosztem Chorwatów, coraz większe obszary środkowej Bośni.

ROZDZIELENIE WALCZĄCYCH STRON

Wraz ze stale pogarszającą się sytuacją w Bośni wzrastało zaangażowanie Stanów Zjednoczonych, które wcześniej uważały konflikt w byłej Jugosławii za wewnątrz europejski. Wyrazem tej zmiany była m.in. deklaracja NATO, które w połowie 1993 roku ogłosiło gotowość do wysłania swych wojsk do Bośni w razie osiągnięcia porozumienia. Zmieniło to formułę rokowań pokojowych prowadzonych dotychczas głównie przez UE, polegającą nie na narzucaniu szczegółowych rozwiązań, lecz jedynie na określeniu ich ram. Mimo zewnętrznie okazywanej jedności w polityce zagranicznej poszczególnych państw w Unii Europejskiej zauważyć można było rozbieżność interesów. Blokowało to m.in. możliwość wypracowania alternatywy dla planu Vance'a po jego załamaniu się w styczniu 1993 roku. Istotą podejścia amerykańskiego było aktywne dążenie do zniwelowania serbskiej przewagi militarnej. W sytuacji zagrożenia Chorwacji sankcjami z powodu zaangażowania wojskowego w Bośni przeciwko atakowanym również przez Serbów – Muzułmanom, pod wpływem obietnicy udzielenia pomocy ekonomicznej, 18 marca 1994 roku doszło do zawarcia porozumienia waszyngtońskiego o utworzeniu Federacji Muzułmańsko-Chorwackiej w Bośni. Planowano, że obejmie ona 58% terytorium kraju.

Reakcją na zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w rozwiązanie konfliktu była aktywizacja polityki zagranicznej Rosji. Działalność tych potęg zaowocowała kilkoma nowymi inicjatywami dyplomatycznymi opracowywanymi w ramach tzw. Grupy Kontaktowej, składającej się z przedstawicieli Stanów Zjednoczonych, Rosji, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Francji. W maju 1994 roku opracowała ona nowy plan pokojowy dla Bośni jako luźnej konfederacji serbskiej i chorwacko-muzułmańskiej z procentowym podziałem terytorium 49 : 51. Mimo zdecydowanego i wręcz ultymatywnego nacisku Serbowie odrzucili go, licząc na rozbięcie jedności społeczności międzynarodowej. Zmiany w równowadze regionalnej stworzyły jednak jakościowo nową sytuację. Już pod koniec 1994 roku koordynacja działań wojskowych Chorwatów i Muzułmanów w Bośni przyniosła pierwsze zwycięstwa na froncie.

W Chorwacji pochodną porozumienia waszyngtońskiego było zawieszenie broni 29 marca 1994 roku oraz zgoda na rozdzielenie sił przez wojska ONZ i utworzenie strefy buforowej. Doprowadziło to do stabilizacji sytuacji wojskowej i otwarcia możliwości dialogu politycznego. W lutym 1995 roku w ramach Grupy Kontaktowej powstał nowy plan pokojowy dla Chorwacji. Przewidywał on reintegrację Zachodniej Sławonii z Chorwacją, odłożenie kwestii statusu politycznego Wschodniej Sławonii na 5 lat oraz daleko idącą autonomię dla RSK (własny parlament, flaga itd.). Obie strony zdecydowanie odrzuciły te propozycje. Stanowisko chorwackie wynikało z poparcia Stanów Zjednoczonych oraz narastającej po pierwszych sukcesach na froncie w Bośni wiary we własne siły i zdolności do skutecznego rozstrzygnięcia militarnego. Władze Chorwacji, wykorzystując międzynarodowe poparcie nie zgodziły się na przedłużenie mandatu sił pokojowych i domagały się ich wycofania. Nacisk zewnętrzny przesądził jednak o kontynuacji misji pod warunkiem redukcji wojsk ONZ²⁹ oraz rozdzielenia ich na trzy niezależne terytorialnie części: UNCRO (Chorwacja), UNPROFOR (Bośnia), UNPREDEP (Macedonia). W wyniku nieoczekiwanej akcji militarnej wojska chorwackie po kilkudniowej ofensywie rozpoczętej 1 maja 1995 roku zdobyły Zachodnią Sławonię. Akty przemocy wobec ludności cywilnej w początkowej fazie operacji spowodowały masową ucieczkę Serbów do Bośni (ponad 10 tys.). Po pewnym czasie większość pozostałych Serbów (kilka tysięcy), czując się zagrożona, również opuściła terytorium Chorwacji³⁰ – UNCRO oraz UNHCR zorganizowały w tym celu specjalną akcję.

W oczekiwaniu na kolejną akcję wojsk chorwackich doszło do mobilizacji³¹ wojsk i przeniesienia otwartej konfrontacji zbrojnej do Bośni na tereny graniczące bezpośrednio z Krainą. Wojska RSK współdziałając z armią Serbów bośniackich zaatakowały "strefę bezpieczeństwa ONZ" wokół miejscowości Bihać, a wojska chorwacko-bośniackie zwiększyły napór na Knin od strony Bośni. Działania te stanowiły przygotowanie do ostatecznego rozstrzygnięcia konfliktu. Odpowiedzią Serbów było zaatakowanie i zdobycie w lipcu 1995 roku "strefy bezpieczeństwa ONZ" w Srebrenicy. W efekcie NATO podjęło zgodną decyzję zbrojnego powstrzymania ataków na "strefy bezpieczeństwa ONZ".

Dysponując wielokrotną przewagą i atakując na wszystkich możliwych odcinkach frontu wojska chorwackie 4 sierpnia 1995 zdobyły w ciągu kilku dni Krainę. Także w tym przypadku większość ludności serbskiej³² uciekła do Bośni.

Ofensywa w Krainie była częścią szerszego planu militarnego³³ połączonego z zamiarem pokonania sił serbskich w Bośni. Ataki NATO (głównie powietrzne) na obiekty infrastruktury wojskowej Serbów spowodowały, że ofensywa zakończyła się odzyskaniem około 20% terytorium Bośni oraz

²⁹ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 981 z marca 1995 – siły pokojowe stacjonujące w Chorwacji miały być zredukowane o około jedną trzecią, tj. do stanu 8750.

³⁰ Według różnych źródeł łącznie około 14 tys.

³¹ R. de Norman, *Operation Storm – Attack on Krajina*, "Jane's Intelligence Review", październik 1995.

³² Według różnych źródeł 140 - 170 tys.

³³ Deklaracja prezydentów Tudjmana i Izetbegovicia w Splicie z 22 lipca 1995.

zawarciem 21 listopada 1995 roku porozumienia pokojowego w Dayton. Gwarantem tego porozumienia były Siły Implementacyjne IFOR³⁴, rozlokowane w strefie buforowej, rozdzielającej walczące strony. Instrumentem służącym do wprowadzenia w życie zasad pokojowych był międzynarodowy kontyngent zbrojny – 60 tys. żołnierzy IFOR (Implementation Forces) pod dowództwem NATO. Trzon tych sił stanowiły oddziały amerykańskie w liczbie 20 tys. żołnierzy. Znajdował się tam również od stycznia 1996 roku polski batalion w sile prawie 700 żołnierzy, który w ramach realizacji programu Partnerstwo dla Pokoju, uczestniczył w operacji pokojowej w Bośni wchodząc w skład Brygady Nordyckiej NATO. Aktualnie polski kontyngent składa się z batalionu w sile 441 żołnierzy oraz 48 żołnierzy włączonych do innych jednostek SFOR (Stabilization Forces).

Wielonarodowe siły zbrojne ONZ nie spełniły swojego zadania. Charakter, struktura organizacyjna, możliwy zakres przeprowadzania operacji wojskowych, wszystko to różniło w zasadniczy sposób siły państw członków NATO od UNPROFOR, które przestały istnieć 31 stycznia 1996 roku na mocy postanowień Rady Bezpieczeństwa ONZ. W myśl założeń porozumienia z Dayton skuteczność IFOR/SFOR miała gwarantować powodzenie operacji przywracania pokoju w Bośni.

INSTRUMENTY OPERACJI POKOJOWEJ STOSOWANE W LIKWIDACJI KONFLIKTU JUGOSŁOWIAŃSKIEGO

Od czasu zakończenia zimnej wojny ONZ była angażowana w rosnącą liczbę operacji pokojowych. Operacje te miały na celu niesienie pomocy w urzeczywistnianiu zasady samookreślenia się narodów, a także ochronę pomocy humanitarnej dostarczanej ludności cywilnej podczas wojen domowych. Interwencja ONZ w wewnętrzne konflikty stała się bardziej regułą niż wyjątkiem tam, gdzie utrzymanie pokoju jest normalnie związane z ludzkimi prawami, demokratycznymi instytucjami i humanitarnymi celami³⁵. Ocena działań ONZ na obszarze byłej Jugosławii musi rozpocząć się od przypomnienia, iż – była to wielostronna akcja zmierzająca do utrzymania pokoju, wymuszania pokoju i tworzenia pokoju oraz do stosowania dyplomacji prewencyjnej.

Utrzymanie pokoju (Peacekeeping). W celu wprowadzenia pokoju w byłej Jugosławii Rada Bezpieczeństwa na podstawie rezolucji nr 743 z 21 lutego 1992 roku powołała do życia UNPROFOR, który z pomocą militarną NATO miał utrzymać pokój. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa z 21 lutego opierała się na zasadzie tymczasowości sił pokojowych ONZ, polityczne rozwiązanie konfliktu miało bowiem nastąpić w ciągu 12 miesięcy. Siły pokojowe ONZ, otrzymały mandat na demilitaryzację “chronionych przez ONZ obszarów”, miały kierować lokalnymi policyjnymi czynnościami związanymi z prawami człowieka i powrotem uchodźców. Mandat ten został

³⁴ Liczące około 60 tys. siły pod dowództwem NATO, działały na mocy mandatu ONZ zgodnie z rozdziałem VII Karty. W grudniu 1996, zostały przekształcone w SFOR (Siły Stabilizacyjne), liczące 38 tys. żołnierzy.

³⁵ D. Warner, *New Dimensions of Peacekeeping*, Kluwer Academic Publishers, Londyn 1995, s. 13 - 40.

rozszerzony, o obszary znajdujące się pod kontrolą milicji serbskiej, która była uzbrojona w ciężką broń³⁶. Gdy wojna rozszerzyła się na Bośnię-Hercegowinę, mandat UNPROFOR objął również te tereny. UNPROFOR zajął się głównie ochroną wojskową świadczonej pomocy, co wymagało zagwarantowania bezpieczeństwa na lotnisku w Sarajewie, kontroli przestrzegania zakazu lotów wojskowych w przestrzeni powietrznej Bośni-Hercegowiny (strefa bez lotów)³⁷ oraz ochrony: Srebrenicy, Sarajewa, Tuzli, Zepy, Gorazde i Bihaća wraz z okolicami, które otrzymały nazwy "stref bezpieczeństwa". Była to realizacja planu Vanca-Ovena³⁸, który miał zapobiec czystkom etnicznym na tych terenach. Cechą charakterystyczną operacji UNPROFOR w Bośni-Hercegowinie była współpraca tych sił z NATO. Samoloty wczesnego ostrzegania (AWACS) wykonywały codziennie loty kontrolne nad strefami zakazanymi dla samolotów. W kwietniu 1994 roku po raz pierwszy w swojej historii NATO przeprowadziło zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa, operację wojskową (uderzenie lotnicze). Użycie siły miało umożliwić realizację celów humanitarnych³⁹. Współdziałanie ONZ z NATO spowodowało, że ONZ zaczęła tracić pozycję czynnika neutralnego wobec sił pogrążonych w konflikcie.

Wymuszanie pokoju (Peace Enforcement), obejmuje działania zgodne z postanowieniami rozdziału VII Karty NZ, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Rada Bezpieczeństwa ONZ działając na podstawie rozdziału VII Karty ustanowiła embargo: zakaz eksportu broni dla walczących stron i zakaz eksportu paliwa do nowej Jugosławii⁴⁰. Kontrola była przeprowadzana przez NATO i UE w rejonie wybrzeża Adriatyku, granicy na Dunaju oraz na połączeniach drogowych z państwami sąsiadującymi. Embargo wprowadzono w lipcu 1993 roku.

Tworzenie pokoju (Peacemaking), oznacza działania dyplomatyczne prowadzone po wybuchu konfliktu w celu doprowadzenia do przerwania walk i zawarcia porozumienia pokojowego. Działania te obejmują misje dobrych usług, misje mediacyjne i rozjemcze, a także sankcje i izolację dyplomatyczną. Kiedy wybuchła wojna domowa w Jugosławii, żadna z europejskich instytucji stawiających sobie za cel zagwarantowanie bezpieczeństwa międzynarodowego nie była w stanie rozwiązać konfliktu tego typu. UE zwołała międzynarodową konferencję na temat wydarzeń w Jugosławii 7 września 1991 roku pod przewodnictwem lorda Carringtona. Konferencja zakończyła się 6 listopada niepowodzeniem⁴¹. Upadek procesu mającego na celu tworzenie pokoju był spowodowany trzema czynnikami:

³⁶ Resolution 762 of 30.06.1992.

³⁷ Resolution 769 of 7.08.1992.

³⁸ Resolutions 819 16.04.1993, 824 6.05.1993 i 838 and 10.06.1993.

³⁹ Por. The VOS Report on "Co-operation in Peacekeeping and Peace Enforcement", North Atlantic Assembly Document AK 230 – DSC/DC (93) 6.10.1993. K. A. Annan, *UN Peacekeeping Operations and Cooperation with NATO*, "NATO Review" 1993, t. 41, nr 5, 10, s. 3 - 7, and Dick A. Leurdijk, *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia*; *The Hague*, Dutch Atlantic Commission 1994, 106 p.

⁴⁰ Resolution 713 of 25.09.1991.

⁴¹ Por. J. Zametica, *The European Community and the Yugoslav Crisis*, *The Diplomatic Record*, 1991 - 1992, red. Hans Binnendijk and Mary Locke. Londyn 1992, s. 53 - 68.

- wynikał z błędnego założenia, że “w konflikcie uczestniczyły republiki, a nie narody”⁴²,
- państwa członkowskie UE były podzielone co do podstawowych kwestii, takich jak: przestrzeganie pokoju, samookreślenie się ludności i terytorialna integralność państw,
- Serbia odrzuciła zaproponowany przez lorda Carringtona kompromis, umożliwiający przekształcenie Jugosławii w związek suwerennych i niezależnych republik, uznających dotychczasowe granice i przyznających specjalny status mniejszościom etnicznym⁴³.

Nowe, większe i bardziej wyszukane zadanie dyplomatyczne zostało określone 3 września 1992 roku. Międzynarodowa Konferencja w Genewie na temat byłej Jugosławii kontynuowana była aż do osiągnięcia ugody co do wszystkich problemów związanych z konfliktem. Konferencja była wspólnym przedsięwzięciem Sekretarza Generalnego ONZ, Unii Europejskiej i Organizacji Konferencji Muzułmańskiej⁴⁴. Obradowała w sześciu roboczych zespołach zajmujących się kwestiami humanitarnymi, etnicznymi, narodowymi, ekonomicznymi, budowania zaufania i bezpieczeństwa. Plan Stoltenberga-Ovena rozważał przekształcenie Bośni-Hercegowiny w luźną konfederację trzech etnicznie autonomicznych republik upoważnionych do odłączenia się⁴⁵.

Dyplomacja zapobiegawcza (Preventive Diplomacy). We wrześniu 1992 roku UE przekonała rząd nowej Jugosławii, na czele którego stał wówczas Milan Panić, aby zgodził się na ustanowienie “długotrwałych misji” w tych rejonach Serbii, w których autonomia zastała obalona przez reżim Miloszevicia, to jest w Kosowie, gdzie Albańczycy reprezentują 90% populacji, i w Wojwodinie, gdzie znajduje się mniejszość węgierska. Misje dyplomatyczne prowadziły dialog między władzami a ludnością w celu zebrania informacji na temat pogwałcenia praw człowieka, ochrony mniejszości, wolnych mediów i demokratycznych wyborów⁴⁶. Działalność prowadzona była na podstawie formalnej umowy zawartej 28 października 1992 roku z Belgradem wstępnie na okres 6-ciu miesięcy, przedłużonej następnie o trzy miesiące. Unia wydała zarządzenia mające na celu uniknięcie rozprzestrzenienia się konfliktu jugosłowiańskiego na kraje graniczące z nową Jugosławią. Rozpoczęła też negocjowanie porozumień z Węgrami, Bułgarią i Albanią, mając na uwadze rozszerzenie działalności kontrolnej misji na te tereny. We wrześniu 1992 roku powołano “Rozprzestrzeniającą się Misję w Skopje”, której zadaniem było ustanowienie kontaktów z przed-

⁴² Ibidem, s. 64 - 65.

⁴³ “Treaty Provisions for the Convention”: document CPE/PRES/HAG 1280, 24.10.1991.

⁴⁴ D. Warner, *New Dimensions of Peacekeeping*, Kluwer Academic Publishers, Londyn 1995, “Its operational work is managed by a steering committee co-chaired by a representative of the UN Secretary-General (initially Cyrus Vance and later Thorvald Stoltenberg) and a representative of the Presidency of the European Union (Lord Owen). The other members of the steering committee are the five permanent members of the UN Security Council, the European Union troika (the outgoing, present and forthcoming presidents of the Union), the CSCE Troika, and a representative of the Islamic Conference”, s. 23.

⁴⁵ Progress reports of the Conference (up to July 1994): United Nations documents S/24795, S/25015, S/25050, S/25100, S/25221, S/25248, S/25403, S/25479, S/25490, S/25703, S/25709, S/26066, S/26233, S/26260, S/26337, S/26395, S/26486, S/26922, S/1994/64, S/1994/83, S/1994/173 and S/1994/811.

⁴⁶ Patrz: Annex 1 to Journal, no 2 of the 15th meeting of the Committee of Senior Officials, 14.08.1992.

stawicielami partii politycznych i zwykłymi mieszkańcami zainteresowanymi osiągnięciem stabilności kraju. Na oficjalną prośbę władz w Skopje ONZ postanowiła przedsięwziąć zadania mieszczące się także w ramach dyplomacji prewencyjnej. Rada Bezpieczeństwa upoważniła Sekretarza Generalnego, aby wprowadził do Macedonii batalion piechoty (wspierany przez grupę 35 wojskowych obserwatorów). Później Rada Bezpieczeństwa powiększyła grupę prewencyjną o 300 osób⁴⁷, następnie siły te zostały zwiększone do stanu 1200 żołnierzy. Na podstawie podpisanej umowy obserwatorzy wojskowi odbywali cotygodniowe narady, w trakcie których omawiano sporządzone raporty⁴⁸.

REZULTATY OPERACJI ONZ

ONZ nie zajmowała się sama konfliktem w byłej Jugosławii, ale w połączeniu z europejskimi i światowymi instytucjami. Operacje pokojowe pod egidą ONZ nie zostały oparte na gruntownie przemyślanej strategii. Akcja ta w dużej mierze okazała się bezskuteczna, nieudolna i źle kierowana. To, co ONZ demonstrowała w czasie operacji jugosłowiańskiej, to szereg nieskoordynowanych ruchów, na które składały się działania obarczone takimi negatywnymi cechami jak:

- eskapizm (ucieczka, oderwanie się od rzeczywistości, unikanie problemów nurtujących społeczeństwo),
- niesprawiedliwość (embargo na uzbrojenie) i nieskuteczność (sankcje ekonomiczne),
- naruszanie moralności międzynarodowej.

Eskapizm. Byłoby niesprawiedliwością uważać, że UNPROFOR nie miał pozytywnych osiągnięć. Żołnierze ONZ w wielu przypadkach nie dopuścili do wznowienia kroków wojennych i wpływali dodatnio na umniejszenie ludzkich cierpień w Bośni-Hercegowinie. W Chorwacji UNPROFOR osiągnął całkowite wycofanie się Jugosłowiańskiej Armii Ludowej i zapobiegł nowej wojnie serbsko-chorwackiej, ale też dopuścił do przekazania przez JAL lokalnym władzom serbskim (obrona terytorialna i siły policyjne) dużej ilości uzbrojenia. Ponadto jednostki tej armii przeniknęły do Bośni-Hercegowiny, przyczyniając się do rozszerzenia wojny domowej. Faktem jest, że mandat UNPROFOR w Chorwacji nie został wypełniony. „Niebieskie hełmy” nie były zdolne do przeprowadzenia demilitaryzacji „stref bezpieczeństwa ONZ” i spełniania funkcji celnych i imigracyjnych, do kierowania czynnościami lokalnej policji, zapewnienia przestrzegania praw człowieka oraz przeprowadzania repatriacji uchodźców. Niepowodzenie ONZ jest przypisywane głównie brakowi współpracy ze strony Serbów. Należy przypomnieć, iż pomysł z UNPROFOR został oparty na założeniu, że dalej istnieć będzie Socjalistyczna Federacja Republiki Jugosławii⁴⁹.

⁴⁷ Resolution 842 of 18.06.1993.

⁴⁸ Patrz: CSCE Communication no. 108 of 15.04.1993.

⁴⁹ LTN Security Council resolution 721 *The request by the Government of Yugoslavia for the establishment of peacekeeping operation in Yugoslavia*.

UNPROFOR został w mandacie upoważniony do kontrolowania przestrzegania praworządności. ONZ optowała na rzecz operacji wewnętrznych. Nie ma wątpliwości, że Serbowie wykorzystali personel UNPROFOR, by przekształcić "strefy bezpieczeństwa ONZ" w oddzielne jednostki, które później połączyłyby się z Serbią i usankcjonować niesprawiedliwy *status quo*, (zdobycie 25% terytorium Chorwacji)⁵⁰.

W Bośni-Hercegowinie było inaczej. Mandat UNPROFOR uprzedziły wydarzenia, których Rada Bezpieczeństwa nie przewidziała, operacja mająca charakter wyłącznie humanitarny toczyła się na terytorium, gdzie nie było pokoju, który można by utrzymać, tylko bezlitosna wojna nie tylko domowa, ale – jak powiedziała pani Margaret Thatcher – "agresywna wojna zaplanowana i zapoczątkowana poza Bośnią, chociaż brała w niej udział milicja serbska"⁵¹. Sens humanitarnego mandatu był dwojaki: z jednej strony jego celem było uniknięcie interwencji wojskowej, która mogła być ryzykowna dla życia tych, którzy starali się utrzymywać pokój, z drugiej rekompensowanie wojskowej bezczynności akcją humanitarną. Neutralność wojskowa UNPROFOR pozwoliła wojskom serbskim z cichym poparciem władz Belgradu na zdobycie około 70% terytorium Bośni-Hercegowiny i dokonanie czystki etnicznej kosztem 250 tys. istnień ludzkich, pół miliona uchodźców i 1,3 miliona przesiedleńców. "Niebieskie hełmy" wskutek swej bierności stały się współnikami ludobójstwa. Wystąpiła rażąca niezgodność między słowami a czynami. Najlepiej ilustruje ją fakt, iż od czerwca 1994 do końca tego roku doszło do 1696 naruszeń powietrznej strefy bezpieczeństwa nad Bośnią, a uderzenia lotnicze NATO były atakami przeciwko taktycznie bezużytecznym celom i powodowały znikome szkody⁵².

"Niebieskie hełmy" stały się zakładnikami agresorów. Zapomniano o jednej z najbardziej elementarnych zasad politycznych, którą sformułował Hans Morgenthau: "Nigdy nie stawiaj się w pozycji, z której nie możesz się wycofać bez utraty twarzy i z której nie możesz postępować do przodu bez ryzyka"⁵³. Sekretarz Generalny NATO Manfred Woerner streścił tę zasadę następująco: "Odgrzaj się tylko wtedy, gdy jesteś zdecydowany wprowadzić w życie groźbę i unikaj sytuacji w której twoje własne wojska stają się zakładnikami"⁵⁴.

Przestrzeganie pokoju. niesprawiedliwość i nieskuteczność. Embargo na broń we wczesnym etapie konfliktu jugosłowiańskiego (wrzesień 1991 r.) z pewnością było właściwe, pomagało ograniczyć skalę mordów i przeszkadzało walczącym stronom w zaopatrywaniu się w broń. Zniesienie tego embarga przyczyniłoby się do eskalacji przemocy oraz utorowałoby drogę do umiędzynarodowienia konfliktu (prawdopodobieństwo

⁵⁰ Z. Baletic, "UNPROFOR in Croatia", *Politicka Misao/Croatian*, "Political Science Review" 1993, t. 2, nr 2, s. 50 - 51.

⁵¹ Margaret Thatcher, *Stop the Serbs with Air Strikes and Arms for their Adversaries*, "International Herald Tribune", 5.05.1994.

⁵² UN Document S/1994/5/Add.37, of 06.1994.

⁵³ Ch. Krauthammer, *Bosnian Venture in a Wing and a Prayer*, cyt. za: "International Herald Tribune" 16 - 17.04.1994.

⁵⁴ Wystąpienie na Seminarium "Peacekeeping in Europe" zorganizowanym przez Spanish Centre for International Relations (El Escorial, 29.10.1993).

poparcia Serbów przez Rosjan). Sporne natomiast było przyjęcie postawy neutralnej wobec walczących stron, kiedy znani byli agresorzy i ich ofiary. Embargo nie mogło zaszkodzić Serbom dysponującym ciężkim sprzętem wojskowym, natomiast niechybnie zaszkodziło lekko uzbrojonej stronie muzułmańskiej, gdyż utrzymywało przewagę Serbów; ułatwiło zdobycie 70% terytorium Bośni-Hercegowiny oraz przeprowadzenie czystek etnicznych. Rezultaty niesionej pomocy zostały określone przez Sekretarza Generalnego NATO Woernera następująco: "Jeśli nie możesz lub nie chcesz pomóc ofierze agresji, umożliw jej to, by pomogła sobie sama"⁵⁵. Ostatecznie embargo na zbrojenia jest nie tylko moralnie niesprawiedliwe, ale też nieuzasadnione z prawnego punktu widzenia od czasu, gdy ONZ pozbawiła państwa członkowskie, które są ofiarami agresji, prawa do samoobrony. Z embargiem na uzbrojenie wyraźnie kontrastują sankcje ekonomiczne przeciwko nowej Jugosławii. W znaczeniu dyplomatycznym była to presja na kluczowego aktora w tym konflikcie, a jedynym problemem była ich nieefektywność⁵⁶. Aby sankcje były efektywne, muszą być powszechnie respektowane. W rzeczywistości embargo ekonomiczne jest często naruszane przez różne państwa, a nawet poszczególne koncerny ze względu na wysokie dochody płynące z handlu z sankcjonowanym państwem⁵⁷.

Naruszanie moralności międzynarodowej. Trudno oceniać pozytywnie takie plany pokojowe, jak: plan Vance'a-Owena, plan Staltenberga, plan Powszechnej Akcji, plan Grupy Kontaktowej. Wszystkie one naruszały podstawowe zasady Karty ONZ oraz zawarte w nich podstawowe wartości i obowiązki. *De facto* akceptowały one agresję poprzez uznanie zmian granic, osiągniętych w drodze podboju. Można więc postawić tezę, że międzynarodowe plany pokojowe sankcjonowały niesprawiedliwość, planowano pokój kosztem ofiar agresji. Z tych względów należy je uznać za niemoralne⁵⁸.

Na odmienną ocenę zasługuje jedynie podjęcie przez ONZ prób rozwiązania tzw. dyplomacji prewencyjnej. Misje utworzone przez ONZ i UE były jedynym pozytywnym elementem wielostronnego kierowania konfliktem jugosłowiańskim. Są one innowacyjne i patrzące w przód. Obecność UNPROFOR w Macedonii była pierwszą operacją prewencyjną w historii ONZ, operacja podjęta w rzeczywistości za zgodą tylko jednej potencjalnej strony konfliktu. Stwierdzić jednak trzeba, że dyplomacja prewencyjna stosowana była za rzadko.

NIEPOWODZENIE OPERACJI POKOJOWEJ

Kierowanie kryzysem jugosłowiańskim ocenić należy obiektywnie, uwzględniając jego wszystkie wady i zalety. Bez wątpienia udało się zapobiec rozprzestrzenieniu konfliktu na inne obszary byłej Jugosławii. Spójność

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ J. M. O. Sharp, *Intervention in Bosnia – the Case For*, "The World Today", t. 49, nr 2, 02.1993, s. 31.

⁵⁷ K. R. Nossal, *International Sanctions as International Punishment*, International Organization, t. 43, nr 2, wiosna 1989, s. 301 - 322.

⁵⁸ Patr.: I. Djuric, *L'au-dela de la guerre dans l'ex Yougoslavie*, "Politique, etrangere" 1994, nr 1. s. 922.

polityczna Unii Europejskiej została utrzymana, a relacje pomiędzy Waszyngtonem a Moskwą nie zmieniły się.

Amerykanin, senator Joseph Biden powiedział: "Mamy słabe, i w rzeczywistości przynoszące wstyd, instytucje bezpieczeństwa międzynarodowego i okazuje się to w chwili, gdy zasady i organizacje mogłyby być wzmocnione przez przygotowanie ich do nowej ery globalnego wyzwania"⁵⁹. To stwierdzenie jest ważne zarówno dla instytucji wspólnego bezpieczeństwa, jak i wspólnej obrony. ONZ i NATO są z pewnością ofiarami konfliktu jugosłowiańskiego. Ich autorytet doznał bowiem największego uszczerbku. Zdaniem Jeanne Kirkpatrick, "technika utrzymania pokoju utraciła większość swojego uroku, a idea wspólnego bezpieczeństwa może utracić powab dla następnego pokolenia"⁶⁰. Rozwiązał się również mit Europy jako "superpotęgi". Europa, która wybrała "krótkowzroczność", zamiast prawdziwej zdecydowanej akcji, poległa rzec można, w Sarajewie⁶¹.

Konflikt jugosłowiański potwierdził, że Stany Zjednoczone niechętnie biorą odpowiedzialność wynikającą z przywództwa. Liberalne demokracje świata zachodniego są niechętne do podjęcia wojskowej konfrontacji, jeśli pociąga to jakieś koszty. Ponadto ignorują one elementarną, polityczną maksymę, według której bezpieczeństwo zawsze powstaje dzięki nakładom, a "pokój może być utrzymywany tylko dzięki sile". Złe kierowanie konfliktem jugosłowiańskim uświadomiło Europie, że wojna może być akceptowanym instrumentem polityki państwowej, a podbój terytorialny w drodze brutalnej wojskowej agresji może być osiągnięty bezkarnie – jest to najbardziej przynębiające.

Niepowodzenie akcji ONZ w rozwiązaniu konfliktu było spowodowane również brakiem woli politycznej stałych członków Rady Bezpieczeństwa. Niezdecydowanie tych państw przyczyniło się do tego, że uprawnienia dla sił pokojowych wynikające z mandatu miały ograniczony zakres i nie mogły wpłynąć decydująco na rozwiązanie konfliktu.

W połowie 1994 roku wydawało się, że są trzy podstawowe możliwości postępowania w konflikcie etnicznym. Pierwszą mogło być umycie rąk, co oznaczałoby wycofanie wojsk UNPROFOR i zgodę na to, by wojna trwała aż do militarnej porażki muzułmanów albo do wzajemnego wyczerpania stron. Drugą było wywarcie nacisku na muzułmanów, by zawarli ugodę w celu utrzymania pokoju, a trzecią ograniczona akcja militarna, oznaczająca powietrzne uderzenie przeciwko milicji serbskiej. Mogłaby ona wpłynąć na postępowanie stron, które prowadziły pertraktacje. Militarne zwycięstwa milicji serbskiej odnoszone były głównie dzięki przewadze w broni ciężkiej nad słabo uzbrojonymi muzułmanami. Artyleria Serbów zagrażająca Sarajewu mogła być zniszczona w ciągu 48 godzin za pomocą uderzeń powietrznych przeprowadzonych przez samoloty NATO⁶². Przedsięwzięcie to niosło jednak ryzyko rozszerzenia konfliktu, więc zrezygnowano z niego.

⁵⁹ Statement on the Senate floor, 30.07.1993 – cytowane w: The Van Vlijmen Report on "The Bosnian Tragedy": North Atlantic Assembly Document AK 228 DSC (93), 9.10.1993, s. 12.

⁶⁰ "International Herald Tribune" of 9.05.1994.

⁶¹ E. Morin, *Quelle guerre, quelle paix?*, "Le Monde" z 2.06.1994.

⁶² Pogląd taki wyraził francuski admirał i znawca strategii wojskowej Antoine Sanguinetti w artykule pt. *Les alibis militaires*, "Le Monde" z 10.06.1994.

Konflikt jugosłowiański miał charakter polityczny i cywilizacyjny. W tym pierwszym chodziło o uniezależnienie się republik i powstanie suwerennych państw. Drugi dotyczył sposobów prowadzenia wojny – konflikt jugosłowiański charakteryzował się stopniem barbarzyństwa nieznanym w Europie od końca drugiej wojny światowej.

PODSUMOWANIE

Konflikt w byłej Jugosławii jest związany z procesem tworzenia nowego ładu politycznego w Europie i na świecie po zakończeniu w 1989 roku zimnej wojny. Pierwotne podejście do problemu, uważanego początkowo za wewnątrz europejski, charakteryzowała wola nienarzucania rozwiązań z zewnątrz i respektowania aspiracji politycznych narodów w ramach luźnej konfederacji. Brak europejskiej jedności politycznej doprowadził jednak szybko do zmodyfikowania tej formuły na rzecz utworzenia samodzielnych państw narodowych. Sprawdziła się ona w wypadku państw etnicznie ukształtowanych, okazała się jednak tragiczna dla wielonarodowej Bośni. Kolejne plany pokojowe nie mogły satysfakcjonować wszystkich stron i konflikt przybrał charakter przewlekły. Operacja pokojowa ONZ, szczególnie w wypadku Bośni, była nieprzemyślana i często podejmowana pod silnym naciskiem międzynarodowej opinii publicznej. Prowadzona początkowo bez jasno określonych celów politycznych i przy wyraźnej niechęci do bardziej aktywnego zaangażowania wojskowego nie była w stanie przez ponad trzy lata powstrzymać tragicznego biegu wypadków. Dopiero zdecydowana inicjatywa USA, zmierzająca do regionalnego zrównowazenia sił i opanowania konfliktu, doprowadziła do rozwoju wydarzeń w pożądanym kierunku. Aktywizacja polityki zagranicznej Rosji zaowocowała wieloma pozytywnymi działaniami dyplomatycznymi i konsolidacją społeczności międzynarodowej. Doszło do podpisania porozumienia w Dayton. Paradoksem jest to, że treść jego niewiele odbiega od pierwszego planu pokojowego dla Bośni opracowanego pod przewodnictwem Cutilheiro na początku 1992 roku.

Powstały w drodze interwencji zewnętrznej *status quo* otworzył drogę procesowi pokojowemu prowadzącemu do uregulowania konfliktu serbsko-chorwackiego oraz zachowania jedności Bośni w jej obecnych granicach. Nadal istnieje jednak terytorialny przedmiot sporu, a reguły nowego ładu nie są powszechnie aprobowane. Zarówno Serbia, jak i Chorwacja nie wyrzekły się dążeń do podziału Bośni – wynika to z zapisu porozumienia z Dayton, przewidującego możliwość konfederacji Federacji Muzułmańsko-Chorwackiej z Chorwacją i Republiki Serbskiej z FRJ. Sporne tereny w Chorwacji przylegają do granic Serbii, co nadal wymaga izolacji stron. Właściwym zamiarem porozumienia z Dayton było stworzenie wieloetnicznego państwa Bośni i Hercegowiny, w którym wpływy Serbów, Muzułmanów i Chorwatów równoważyłyby się. Nie jest to jednak łatwe. Proces tworzenia się struktur demokratycznych w Bośni i Hercegowinie posuwa się bardzo wolno. Według badań przeprowadzonych przez Amerykańską

Agencję Informacyjną, 95% bośniackich Serbów jest przekonanych o konieczności podziału Bośni pomiędzy nich, Chorwatów i Muzułmanów⁶³. Należy przy tym pamiętać, że ci, którzy wydawali zbrodnicze rozkazy i bezpośrednio uczestniczyli w egzekucjach, nadal przebywają na wolności. Być może się to zmieni. W przeciwnym wypadku nie uda się wykonać założeń porozumienia z Dayton.

Pierwszy krok w kierunku pochwycenia zbrodniarzy wojennych uczynili żołnierze z brytyjskich sił specjalnych SFOR w Bośni i Hercegowinie. Przeprowadzili oni 10 lipca 1997 roku operację pod kryptonimem "Tango"⁶⁴. W czasie jej trwania został zastrzelony podczas próby aresztowania były szef policji w Prijedorze. Drugiego podejrzanego o zbrodnie wojenne, Milana Kowacevica, aresztowano bez problemów, gdyż nie stawiał oporu. Tego samego dnia przewieziono go do Holandii, gdzie stanął przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości w Hadze. Celem operacji "Tango" nie byli ani były prezydent Republiki Serbskiej Radovan Karadzić, ani dowódca wojsk serbskich gen. Ratko Mladić. Dowództwo SFOR nie wyklucza jednak, że może się tak stać w przyszłości. Sytuacja w Republice Serbskiej po tych wydarzeniach była bardzo napięta. Z badań ankietowych przeprowadzonych przez Amerykanów wynika, że aż 84% bośniackich Serbów jest przeciwko temu, by SFOR aresztował zbrodniarzy wojennych. Karadzić i Mladić uważani są w Republice Serbskiej za bohaterów narodowych, popiera ich około 79% Serbów, a bezpieczeństwa strzeże kilkudziesięciu świetnie uzbrojonych i zdecydowanych na wszystko ochroniarzy⁶⁵. Społeczność międzynarodowa wywiera na Serbów naciski polityczne, by wydali Karadzicia i Mladicia. Przyłączyła się do tego UE, która zawiesiła wszelką pomoc dla Republiki Serbskiej. Wydaje się jednak pewne, że jeśli SFOR zdecyduje się na pojmanie obu Serbów, to może dojść do przelewu krwi.

Wzajemna niechęć i wrogość Chorwatów, bośniackich Serbów i Muzułmanów była trudnością, wydawało się, nieprzezwycięzalną. Jednak upór Richarda Holbrooke'a, amerykańskiego negocjatora i polityka, który przez kilkanaście miesięcy godził zwaśnione strony, okazał się wysiłkiem wartym podjęcia – jego działania doprowadziły do zakończenia krwawej, trwającej ponad trzy lata wojny domowej. Negocjacje w Dayton, które rozpoczęły się 1 listopada 1995 roku, były pierwszym krokiem do trwałego pokoju. Przyczyniły się do zakończenia wojny domowej, która spowodowała śmierć 250 tys. ludzi i która sprawiła, że dwa miliony dzieci i dorosłych stały się tułaczami. Po zakończeniu 21 listopada 1995 roku negocjacji w Dayton doszło do uroczystego podpisania w Paryżu porozumienia w sprawie pokoju na Bałkanach. W niespełna w dwa miesiące uzgodniono, jak należy przechodzić ze stanu wojny do czasu pokoju. Gwarantem procesu powrotu do normalności, najsilniejszym politycznie i militarnie, są Stany Zjednoczone Ameryki. Podpisanie porozumienia to sukces Billa Clintona. To on wysyłał wielokrot-

⁶³ A. Mędykowski, *Gladiatorzy przestali walczyć*, "Polska Zbrojna" nr 34 z 1997 r., s. 28 - 31.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Tamże.

nie Richarda Holbrooka do Bośni i zaprosił do Stanów Zjednoczonych Slobodana Miloszevicia, Franjo Tudjmana i Aliję Izetbegovicia. Tak więc 42 gospodarz Białego Domu zanotował sukces: doprowadził do zakończenia wielkiej wojny w Europie, największej po 1945 roku.

Optymizmem napawa fakt, że konflikt jugosłowiański był na tyle "złym doświadczeniem", iż doprowadził do istotnych przewartościowań i sprawił, że społeczność międzynarodowa wydaje się być obecnie lepiej przygotowana do stawienia czoła równie złożonym wyzwaniom.

EVALUATION OF EFFECTIVENESS OF PEACE MAKING OPERATION OF THE UNITED NATIONS IN FORMER YUGOSLAVIA

S u m m a r y

The conflict in former Yugoslavia is in connexion with process of creation of new political order in Europe and in the world after the so-called cold war ended in 1989. Initial approach to the problem, considered in the beginning as intra-European, was characterised by the will not to impose solution from the outside and to respect political aspirations of the peoples within the framework of loose confederation. Lack of political uniformity in Europe has led however quickly to a modification of this formula in favour of creating independent States of national expression. This new formula was positively verified in case of ethnically formed countries but it proved to be tragic for multinational Bosnia. The Author discusses among others a genesis of the conflict, a beginning of disintegration of Yugoslavia, the outbreak of war and instruments of peaceful operations applied for to suppress the conflict.

The Author analyses critically standpoints of particular States in this generation and activities of the UN troops hitherto operated.